

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΤΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Το έργο μπορεί να χωριστεί σε δύο τμήματα με βάση τα προβλήματα που απασχολούν την ηρωίδα μας, την Ελένη. Ποια είναι αυτά; Βάλτε ένα σύντομο τίτλο σε κάθε τμήμα.
2. Οι ήρωές μας τόσο στην πορεία τους προς την αναγνώριση όσο και στην προσπάθειά τους να αποδράσουν συναντούν εμπόδια. Τι τους βοήθησε να τα ξεπεράσουν στην πρώτη περίπτωση και τι στη δεύτερη;
3. Χωριστείτε σε ομάδες. Κάθε ομάδα αναλαμβάνει ένα από τα κατά ποσόν μέρη και σχηματίζει μια παγωμένη εικόνα. Η εικόνα αυτή μπορεί να εκφράζει την πιο σημαντική, κατά τη γνώμη σας, στιγμή της ενότητας που επεξεργάζεστε. Παρουσιάστε την παγωμένη αυτή εικόνα στους συμμαθητές σας, συνοδευοντάς την, αν θέλετε, και από μια σύντομη αφήγηση.
4. Συγκεντρώστε τα στοιχεία που υπάρχουν στη στήλη Πλοκή των Προοργανωτών. Με βάση αυτά θυμηθείτε το μύθο της τραγωδίας μας και γράψτε την περιληψή του σε μία περίπου σελίδα.
5. Να συγκεντρώσετε τα θέματα που τίθενται στα Στάσιμα και να εξετάσετε αν αυτά συνδέονται με το έργο.
6. Ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα της *Ελένης*, όπως και κάθε θεατρικού έργου, είναι ο λόγος που παίρνει και τις εξής μορφές: διάλογος, μονόλογος, λυρικό αμοιβαίο. Να αναφέρετε χαρακτηριστικά παραδείγματα για κάθε περίπτωση. Για ποιους λόγους επιλέγεται το συγκεκριμένο είδος κάθε φορά;
7. Φανταστείτε την *Ελένη* χωρίς Χορό και χορικά άσματα. Τι θα άλλαζε; Ποια βασικά γνωρίσματα της τραγωδίας θα έχανε το έργο;
8. Η Ελένη του μύθου και η καινή Ελένη του Ευριπίδη: Σε δύο στήλες ας γράψουμε τα χαρακτηριστικά τους και ας δούμε σε ποια σημεία ο Ευριπίδης συμφωνεί με τη μυθική παράδοση και σε ποια αποκλίνει από αυτήν.
9. Θυμηθείτε την πορεία των τριών βασικών ηρώων του έργου μας: της Ελένης, του Μενέλαου και του Θεοκλύμενου. Ξεφυλλίζοντας το βιβλίο σας, αναζητήστε 3-4 φράσεις του κάθε ήρωα που αποτυπώνουν ανάγλυφα την εξέλιξή του από την αρχή ως το τέλος του έργου. Δουλέψτε κατά ομάδες. Κάθε ομάδα μπορεί να αναλάβει έναν ήρωα και κάθε μέλος της ομάδας μπορεί να διερυνήσει ένα κατά ποσόν μέρος.
10. Στην *Ελένη* εκτός από τους επώνυμους ήρωες υπάρχουν και τα ανώνυμα πρόσωπα που συμβάλλουν με τους λόγους και τα έργα τους στη δράση: α) Ποια είναι αυτά τα πρόσωπα; β) Ποιοι είναι οι δραματικοί λόγοι που επιβάλλουν την παρουσία τους στο έργο; γ) Σε τι διαφέρουν από τους επώνυμους ήρωες;
11. Πέρα από τους ήρωες, βασικό στοιχείο του έργου είναι και ο Χορός. Παρακολουθώντας τη στάση του απέναντι στην Ελένη από την αρχή ως το τέλος, να εξετάσετε: α) Ποια είναι τα συναισθήματα των μελών του Χορού προς την ηρωίδα; β) πόσο επηρεάζει ο λόγος και η δράση του την εξέλιξη της υπόθεσης; γ) πόσο θα άλλαζε η πλοκή του έργου, αν δεν τον αποτελούσαν Ελληνίδες αιχμάλωτες.
12. Ο Μενέλαος μετά την επιστροφή του στη Σπάρτη γράφει, ως ένας από τους αρχιστράτους της εκστρατείας, τα απομνημονεύματά του... Γράψτε το κεφάλαιο που αναφέρεται σε όσα διαδραματίστηκαν στην Αίγυπτο, προσπαθώντας να δώσετε την οπτική του Μενέλαου.
13. Είναι η *Ελένη* τραγωδία; Αυτό το ερώτημα απασχολεί κάποιους μελετητές του δράματος. Έχοντας μελετήσει το έργο, δώστε τη δική σας απάντηση με κριτήριο τα στοιχεία που παραθέτει ο Αριστοτέλης στον ακόλουθο ορισμό της τραγωδίας: *Η τραγωδία είναι μίμηση πράξης εξαιρετικής και τέλειας [με αρχή, μέση και τέλος], η οποία έχει ευσύννοπο μέγεθος, με λόγο που τέρπει, διαφορετική για τα δύο μέρη της [διαλογικό και χορικό], με πρόσωπα που δρουν και δεν απαγγέλλουν απλώς, και η οποία με τη συμπάθεια [έλεον] του θεατή [προς τον πάσχοντα ήρωα] και το φόβο (μήπως βρεθεί σε παρόμοια θέση) επιφέρει στο τέλος τη λύτρωση από παρόμοια πάθη [κάθαρση].*
14. Αφού θυμηθείτε τα χαρακτηριστικά του τραγικού ήρωα, σκεφτείτε ποιο από τα βασικά πρόσωπα του έργου μας ενσαρκώνει περισσότερο την έννοια της τραγικότητας.
15. Σε πολλά σημεία αναφέρθηκε ότι οι μελετητές διαφωνούν για το είδος στο οποίο μπορούμε να κατατάξουμε την *Ελένη*. Άλλοι ισχυρίζονται ότι είναι τραγωδία, άλλοι ότι είναι τραγικωμωδία και άλλοι ότι είναι ρομαντικό δράμα.
  - α. Σε τρεις στήλες, με τίτλους ΤΡΑΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, ΚΩΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΡΟΜΑΝΤΙΚΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ, συγκεντρώστε τα στοιχεία που μπορούν να υποστηρίξουν κάθε άποψη (με συγκεκριμένες αναφορές στο έργο).
  - β. Γράψτε τη δική σας άποψη (δεν είναι απαραίτητο να ταχθείτε με μία μόνο άποψη, μπορείτε να συνδυάσετε περισσότερες).
16. Την αντίθεση *είναι – φαίνεται* την επισημάναμε αρκετές φορές: α) ως δομικό στοιχείο, β) ως στοιχείο που απηχεί προβληματισμούς της εποχής του Ευριπίδη. Καταγράψτε τρία παραδείγματα, που να φανερώνουν τη συμβολή της αντίθεσης αυτής στην εξέλιξη του έργου. Με ποιους προβληματισμούς της εποχής μπορεί να συνδεθεί;
17. Ένα από τα θέματα, που προκύπτει μέσα από την «προϊστορία» της τραγωδίας μας αλλά και από την εξέλιξη της υπόθεσής της, θα μπορούσε να θεωρηθεί η σύγκρουση ανάμεσα στο δίκαιο και το άδικο. Σε ποια σημεία νομίζετε ότι επικράτησε το ένα και σε ποια το άλλο;
18. Συμμετέχετε σε ένα σχέδιο δράσης (project), του οποίου το τελικό προϊόν είναι η παρουσίαση του έργου του Ευριπίδη και ορισμένων χαρακτηριστικών της τέχνης του. Με βάση στοιχεία που αντλείτε από τη συγκεκριμένη τραγωδία, γράψτε τα κεφάλαια: α) Η θεολογία του Ευριπίδη, β) Η ανθρωπολογία του Ευριπίδη.
19. Σύμφωνα με τη Γαλλίδα Ελληνίστρια J. de Romilly, *Τα πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα μπαίνουν κατευθείαν στο έργο [του Ευριπίδη], το χρωματίζουν και το προσανατολίζουν. [...] βρίσκουμε σ' αυτόν πλήθος από θέματα της επικαιρότητας [...] κάνει το θέατρό του θέατρο ιδεών [...]* Πιστεύετε ότι επιβεβαιώνεται η άποψη αυτή στην *Ελένη*;
20. Η αρχαία ελληνική τραγωδία τροφοδότησε και τροφοδοτεί την ανθρώπινη σκέψη, έχοντας ξεπεράσει τα όρια της εποχής που τη γέννησε. Ας σταθούμε στην *Ελένη*. Συγκεντρώστε από τους

- Προοργανωτές τα θέματα. Ποια από αυτά σας απασχόλησαν; Ποια θεωρείτε διαχρονικά;
21. Υποθέστε ότι η τάξη σας έχει αναλάβει να ανεβάσει στο τέλος της χρονιάς μία σκηνή της *Ελένης*. Ποια θα επιλέγατε; Ποιες λύσεις και ποια πιθανά ευρήματα θα μπορούσατε να προτείνετε, για να αντιμετωπίσετε τις δυσκολίες της «όψης»;
  22. Θυμηθείτε όσα έχουν αναφερθεί για τις παραστάσεις της τραγωδίας στην αρχαιότητα και στην εποχή μας. Με βάση αυτά τα στοιχεία και κάνοντας αναφορές σε συγκεκριμένες σκηνές του έργου, να συγκρίνετε τις παραστάσεις τότε και τώρα ως προς: α) την όψη (σκηνογραφία και σκευή), β) τα εκφραστικά μέσα που χρησιμοποιούν οι ηθοποιοί, γ) τον αριθμό των συντελεστών και δ) τα τεχνικά μέσα που χρησιμοποιούνται.
  23. Αποφασίστε με τους συμμαθητές σας να δημιουργήσετε μια σύγχρονη εκδοχή ή μια παρωδία της *Ελένης* του Ευριπίδη. Γράψτε σε περιληψη το μύθο της δικής σας *Ελένης* και παρουσιάστε αναλυτικά μία από τις σκηνές του δικού σας έργου.

ΛΕΞΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΗΣ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑΣ

ΑΕΡΟΠΗ Βλ. Ατρέας

ΔΙΑΚΟΣ Γιος του Δία και της νύμφης Αίγινας. Επειδή ήταν πολύ δίκαιος και ευσεβής, μετά το θάνατό του ορίστηκε από το Δία κριτής των νεκρών στον Κάτω Κόσμο μαζί με το Ραδάμανθυ και το Μίνωα. Βασίλεψε στην Αίγινα και ήταν πατέρας του Αίαντα και του Τεύκρου (βλ. σχετικά λήμματα).

ΔΙΑΝΤΑΣ Γιος του Τελαμώνα, του βασιλιά της Σαλαμίνας, και ετεροθαλής αδελφός του Τεύκρου. Μετά τον Αχιλλέα ήταν ο γενναιότερος Έλληνας στον Τρωικό πόλεμο. Μετά το θάνατο του Αχιλλέα, οι Αχαιοί αποφασίζουν να δώσουν τα όπλα του νεκρού στο γενναιότερο Έλληνα και επιλέγουν τον Οδυσσέα. Πικραμένος και οργισμένος ο Αϊάντας παραφρονεί και, κατά τη διάρκεια της νύκτας που ακολουθεί, σφάζει κοπάδια με πρόβατα, πιστεύοντας ότι σκοτώνει τους Έλληνες που τον αδικήσαν. Όταν το πρωί συνέρχεται και βλέπει τι έκανε, ντροπισμένος, αυτοκτονεί. Στην *Ελένη*, ο Τεύκρος αναφέρεται στην αυτοκτονία του.

ΑΤΡΕΑΣ Γιος του Πέλοπα και της Ιποδάμειας, σύζυγος της Αερόπης, πατέρας του Αγαμέμνονα και του Μενέλαου.

ΔΙΟΝΥΣΟΣ Γιος του Δία και της Σεμέλης, θεός του κρασιού. Ο Δίονυσος λατρευόταν με οργιαστικές τελετές, στις οποίες πρωταστατούσαν οι γυναίκες συνοδοί του, οι Μαινάδες ή Βάκκες (βλ. λέξη).

ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΙ (<Διός+κοῦροι) Γιοι του Δία και της Λήδας, δίδυμα αδέρφια της Ελένης. Τα ονόματά τους ήταν **Κάστορας** και **Πολυδεύκης**: ο πρώτος ήταν περίφημος πολεμιστής και ο δεύτερος πυγμάχος. Όταν σε μια σύγκρουση σκοτώθηκε ο Κάστορας, ο Δίας προσέφερε στον Πολυδεύκη την αθανασία. Ο Πολυδεύκης δέχτηκε, με τον όρο να μοιραστεί το δώρο του Δία με τον αδελφό του: ο Δίας το δέχτηκε και γι' αυτό ο καθένας από τους δύο βρίσκεται τη μία μέρα στον Κάτω Κόσμο και την άλλη στον Όλυμπο. Οι Διόσκουροι προστάτευαν τους ναυτικούς και αργότερα ταύτισκαν με τις φωτεινές λάμπες που εμφανίζονται κάποτε στα κα-

24. Επιλέγοντας αποσπάσματα από τα παράλληλα κείμενα που υπάρχουν στο βιβλίο σας και αναφέρονται στην Ελένη, και από άλλα σχετικά ποιητικά κείμενα, δημιουργήστε μια διακειμενική σύνθεση, που θα παρουσιάζει τις ποικίλες μορφές που έδωσαν στην Ελένη διάφοροι δημιουργοί από την αρχαιότητα ως σήμερα.
25. Τι σας άρεσε και τι δεν σας άρεσε στην *Ελένη* του Ευριπίδη;
26. Τι θα προσέχατε πιο πολύ, αν τύχαινε αυτό το καλοκαίρι να παρακολουθήσετε σε ένα αρχαίο θέατρο μια παράσταση της *Ελένης*;
27. Η αρχαία ελληνική τραγωδία ενέπνευσε και εμπνέει πολλούς δημιουργούς, Έλληνες και ξένους. Για ποιους λόγους νομίζετε ότι ένας σύγχρονος σκηνοθέτης θα επέλεγε να ανεβάσει την *Ελένη*;
28. Πώς πιστεύετε πως θα νιώθει ο έφηβος, που, πριν αρχίσουμε τη μελέτη της τραγωδίας, τον είδαμε να ανηφορίζει το δρόμο για το θέατρο της Επιδαύρου για να παρακολουθήσει την *Ελένη*; Τι να σκέπτεται άραγε; Να έχει δώσει απαντήσεις στα ερωτήματα που τον απασχολούσαν πριν από την παράσταση;

τάρπα των πλοίων (σήμερα ονομάζονται φωπιά του Αγίου Έλμου), όταν η ατμόσφαιρα είναι ηλεκτρισμένη.

ΔΙΟΝΗ Μπέρα της Αφροδίτης.

ΕΚΑΤΗ Θεά του Κάτω Κόσμου, ακόλουθος της Περσεφόνης. Τη νύχτα έστειλε στους ανθρώπους φαντάσματα και το πλοίσισμά της έκανε τα σκυλιά να ουρλιάζουν. Τη λάτρευαν στα σταυροδρόμια, όπου άφηναν πιάτα με φαγητό.

ΕΡΜΙΟΝΗ Μοναχοκόρη του Μενέλαου και της Ελένης.

ΗΡΑ Σύζυγος του Δία και προστάδα του γάμου. Διεκδίκησε μαζί με την Αθηνά και την Αφροδίτη το βραβείο του κάλλους, που τελικά κέρδισε η θεά της ομορφιάς και του έρωτα (κρίσις περί της καλλίστης). Σύμφωνα με το μύθο που χρησιμοποιεί ο Ευριπίδης στην *Ελένη* του, η Ήρα, θυμωμένη με τον Πάρη, που δεν την τίμησε με το βραβείο, θέλησε να τιμωρήσει την Αφροδίτη και τον Πάρη· γι' αυτό έστειλε τον Ερμή στη Σπάρτη με την εντολή να πάρει την Ελένη και να την οδηγήσει στην Αίγυπτο. Στη θέση της Ελένης έβαλε ένα είδωλό της.

ΚΑΛΛΙΣΤΩ Νύμφη των δασών της Αρκαδίας, αφοσιωμένη στην παρθενική ζωή, σύντροφος της Άρτεμης. Ο Δίας την ερωτεύτηκε, ενώθηκε μαζί της και την άφησε έγκυο: για να την προστατέψει από την οργή της γυναίκας του, της Ήρας, τη μεταμόρφωσε σε αρκούδα. Και πάλι όμως η Ήρα την ανακάλυψε και ο Δίας μεταμόρφωσε την Καλλιστώ στον αστερισμό της Μεγάλης Άρκτου (άρκτος = αρκούδα). Στην *Ελένη* η Καλλιστώ μεταμορφώνεται από το Δία σε λιοντάρι.

ΚΑΛΧΑΣ Περίφημος μάντης των Ελλήνων κατά τη διάρκεια της τρωικής εκστρατείας.

ΚΥΒΕΛΗ Θεά της Φρυγίας, η «μπέρα των θεών». Ενσαρκώνει τη δύναμη της βλάστησης και οι Έλληνες συχνά την ταύτιζαν με τη Ρέα. Παριστανόταν συνήθως με το κεφάλι στεφανωμένο με πύργους, συνοδευόμενη από λιοντάρια ή πάνω σε άρμα που το σέρνανε λιοντάρια, και λατρευόταν με οργιαστικές τελετές. Συνοδοί της ήταν οι Κορύβαντες.

ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ Βασιλιάς της Μεσσηνίας, πατέρας της Ιλάειρας και της Φοίβης που παντρεύτηκαν τους Διόσκουρους.

ΛΗΔΑ Κόρη του βασιλιά Θέσιου της Αιωλίας. Παντρεύτηκε τον Τυνδάρεω, βασιλιά της Σπάρτης. Η ομορφιά της γοήτευσε το Δία, που μεταμορφωμένος σε κύκνο ενώθηκε με αυτήν. Από την ένωση γεννήθηκαν η Ελένη και οι Διόσκουροι. Σύμφωνα με μια παράδοση η Λήδα γεννήσε δύο αυγά· από το ένα βγήκε η Ελένη και από το άλλο οι δίδυμοι Διόσκουροι. Στην *Ελένη* μαθαίνουμε ότι η Λήδα αυτοκτόνησε, μην μπορώντας να αντέξει την ντροπή για τα καμώματα της κόρης της, της Ελένης, που είχε εγκαταλείψει τον άντρα της –όπως νόμιζαν όλοι οι θνητοί– για χάρη του Πάρη.

ΜΑΙΝΑΔΕΣ Ή ΒΑΚΧΕΣ Γυναίκες, συνοδοί του θεού Διονύσου. Φορούσαν δέρματα από ελάφια ή πάνθηρες, στο κεφάλι τους είχαν στεφάνι από κισσό και στο χέρι τους κρατούσαν θύρα, δηλ. μια ράβδο τυλιγμένη με κισσό, φύλλα αμπελιού και κουκουναρές πεύκου. Τριγύριζαν στα βουνά με μουσική και χορό και, όταν ενθουσιασμένες καταλαμβάνονταν από ιερή μανία, εκτελούσαν υπερφυσικά κατορθώματα, ξερίζωναν δέντρα και ξέσκιζαν άγρια θηρία.

ΜΕΝΕΛΑΟΣ Αδελφός του Αγαμέμνονα και σύζυγος της Ελένης. Σύμφωνα με την *Ιλιάδα* κατά τη διάρκεια της καταστροφής της Τροίας αιχμαλώτισε την Ελένη και ήθελε να τη φονεύσει, άλλαξε όμως γνώμη υποκύπτοντας στα ερωτικά της θέλητρα. Επιστρέφοντας στην πατρίδα του, συνάντησε μια θύελλα στο ακρωτήριο του Μαλέα και οδηγήθηκε στην Κρήτη έχοντας χάσει τα περισσότερα από τα καράβια του. Από εκεί έφτασε στην Αίγυπτο, όπου έμεινε πέντε χρόνια. Πριν να φύγει από την Αίγυπτο, συναντήθηκε με το θαλάσσιο θεό, τον Πρωτέα, που του έδωσε οδηγίες για ασφαλή επιστροφή. Επέστρεψε τέλος στην πατρίδα του έπειτα από περιπλανήσεις οκτώ χρόνων. Μετά το θάνατό του ο Μενέλαος, επειδή ήταν γαμπρός του Δία, οδηγήθηκε όχι στον Κάτω Κόσμο αλλά στα Ηλύσια πεδία (τον παράδεισο των αρχαίων). Στην *Ελένη* όμως ο Μενέλαος φτάνει στην Αίγυπτο με το είδωλο της γυναίκας του κι όχι την ίδια τον όγδοο χρόνο.

ΜΕΡΟΠΑΣ Μυθικός βασιλιάς των Μερόπων, όπως ονομάζονταν οι κάτοικοι της Κω.

ΜΟΥΣΕΣ Εννέα αδελφές, κόρες της Μνημοσύνης (ή σύμφωνα με άλλες παραδόσεις της Αρμονίας) και του Δία. Προστάτευαν τις καλές τέχνες και τα γράμματα, και σε αυτές απευθύνονταν οι ποιητές, για να ζητήσουν τη θεία έμπνευση.

ΝΑΥΠΛΙΟΣ Πατέρας του ήρωα Παλαμήδη, ενός από τους αρχηγούς της τρωικής εκστρατείας. Ο Παλαμήδης ήταν εχθρός του Οδυσσέα, και αυτός, για να τον εκδικηθεί, τον κατηγορήσε για προδοσία εμφανίζοντας πλαστές επιστολές του Παλαμήδη προς τους Τρώες. Οι Έλληνες τον καταδίκασαν σε θάνατο και τον εκτέλεσαν. Ο πατέρας του Παλαμήδη, ο Ναύπλιος, θέλοντας να εκδικηθεί, όταν έμαθε ότι ο ελληνικός στόλος επιστρέφει από την Τροία, άναψε μεγάλη φωτιά σε σκόπελους έξω από την Εύβοια, με αποτέλεσμα τα ελληνικά πλοία να βάλουν πλώρη προς τα εκεί και να συντριβούν στα βράχια.

ΝΗΡΗΙΔΕΣ- ΝΗΡΕΑΣ Θεές, κόρες του Νηρέα, ενός γέρου σοφού θεού της θάλασσας, που ήταν προικισμένος με προφητική δύναμη. Μία από τις Νηρηίδες ήταν και η Θέτιδα, η μάνα του Αχιλλέα. Στην *Ελένη* ο Νηρέας ήταν αυτός που χάρισε τη μαγική δύναμη στη Θεονόη.

ΟΙΝΟΜΑΟΣ Βλ. Πέλοπας

ΠΑΝΑΣ Θεός των βοσκών, μισός άνθρωπος και μισός ζώο. Γεμάτος ερωτική ορμή και προικισμένος με εξαιρετική γρηγοράδα, παραμονεύει μέσα στους θάμνους τις Νύμφες. Σύμφωνα με ένα μύθο είναι γιος του Ερμή και συμμετέχει στην ακολουθία του Διονύσου.

ΠΑΡΗΣ Ή ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Γιος του βασιλιά της Τροίας Πριάμου και της Εκάβης. Η Εκάβη, πριν να τον γεννήσει, ονειρεύτηκε πως κυοφορεί έναν πυρσό που καίει την Τροία. Επειδή το όνειρό της, όπως ερμηνεύτηκε από μάντιες, σήμαινε ότι ο γιος που θα γεννούσε θα προκαλούσε την καταστροφή της Τροίας, μόλις το παιδί γεννήθηκε, εγκαταλείφθηκε στο βουνό Ίδη. Ένας βοσκός το βρήκε και το περιμάζεψε. Αργότερα αναγνωρίστηκε ως ο χαμένος γιος του Πριάμου και γύρισε στην Τροία.

ΠΕΛΟΠΙΑΣ Γιος του βασιλιά της Φρυγίας Τάνταλου. Όταν ο Πέλοπας ήταν νέος, ο πατέρας του τον σκότωσε, τον τεμάχισε, τον μαγείρεψε και τον πρόσφερε ως φαγητό στους θεούς, που είχε καλέσει στο παλάτι του· μ' αυτόν τον τρόπο ήθελε να διαπιστώσει αν οι θεοί ήταν παντογνώστες. Οι θεοί αναγνώρισαν το κρέας που τους προσέφερε, ανάσπασαν τον Πέλοπα και τιμώρησαν τον Τάνταλο, στέλνοντάς τον στα Τάρταρα και καταδικάζοντάς τον σε αιώνια δίψα και πείνα. Ο Πέλοπας, έχοντας ακούσει για την ομορφιά της Ιπποδάμειας, ήλθε στην Ελλάδα και τη διεκδίκησε. Ο πατέρας της, βασιλιάς της Πίσας, Οινόμαος, είχε διακρίψει ότι θα έδινε την κόρη του σε όποιον τον νικούσε σε αγώνα αρματοδρομίας· όποιος όμως έχανε, θα έχανε και τη ζωή του. Όταν εμφανίστηκε ο Πέλοπας, η Ιπποδάμεια τον ερωτεύτηκε και τον βοήθησε να νικήσει τον πατέρα της, που φονεύτηκε στην αρματοδρομία. Ο Πέλοπας την παντρεύτηκε και έγινε βασιλιάς της περιοχής που πήρε το όνομά του (Πελοπόννησος < Πέλοπος + νήσος = η νήσος του Πέλοπος).

ΠΕΡΣΕΑΣ Γιος της Δανάης και του Δία· με τη βοήθεια των θεών σκότωσε τη Μέδουσα, ένα τέρας που μεταμόρφωνε σε πέτρα όποιον την αντίκριζε.

ΠΕΡΣΕΦΟΝΗ Κόρη της θεάς Δήμητρας. Την ερωτεύτηκε ο Πλούτωνας και με την άδεια του Δία την απήγαγε, ενώ μάζευε με τις φίλες της λουλούδια, και την οδήγησε στον Κάτω Κόσμο. Σύμφωνα με κάποιον άλλο μύθο στην απαγωγή της συνέργησε η Αφροδίτη, ενώ την Περσεφόνη προσπάθησαν να τη βοηθήσουν η Ήρα και η Αθηνά· ο Δίας όμως με έναν κεραυνό του τις υποχρέωσε να μην επέμβουν. Στο βασίλειο του Άδη η Περσεφόνη από τη λύπη της δε δέχόταν να φάει· τέλος πείστηκε και γέυτηκε λίγα σπόρια ροδιού, γεγονός που τη σύνδεσε με τον Κάτω Κόσμο. Ο Δίας, υποκύπτοντας στις παρακλήσεις της Δήμητρας, αποφάσισε να αφήσει την Περσεφόνη να επιστρέψει στον Πάνω Κόσμο· κάτι τέτοιο όμως ήταν αδύνατο, γιατί έχοντας δεχτεί τροφή στον Κάτω Κόσμο συνδέθηκε για πάντα με αυτόν. Έτσι, ο πατέρας των θεών αποφάσισε να περνά η Περσεφόνη ένα τμήμα του χρόνου στον Κάτω Κόσμο και τον υπόλοιπο χρόνο στον Πάνω. Η Περσεφόνη είναι έτσι σύμβολο του θανάτου (το χειμώνα) και της αναγέννησης (την άνοιξη) της φύσης.

ΠΡΩΤΕΑΣ Στην *Οδύσεια* είναι ένας μικρός θαλάσσιος θεός, που κατοικεί στο νησί Φάρο της Αιγύπτου, με μαγικές ικανότητες και τη δύναμη να μεταμορφώνεται. Στην *Ελένη* παρουσιάζεται ως ένας σοφός και δίκαιος βασιλιάς της Αιγύπτου, στον οποίο ο Δίας εμπι-

σεύτηκε τη φύλαξη της Ελένης, όσο οι Έλληνες και οι Τρώες πολεμούσαν για το είδωλό της. Παιδιά του Πρωτέα είναι η μάντισσα Θεονόη και ο Θεοκλύμενος που τον διαδέχτηκε στο θρόνο.

ΡΕΑ Θυγατέρα της Γης και του Ουρανού, σύζυγος του Κρόνου, μητέρα του Δία. Η Ρέα ταυτίστηκε αργότερα με την Κυβέλη (βλ. λέξη).

ΣΕΙΡΗΝΕΣ Θαλάσσιες θεές, με το σώμα μισό πουλιού (από τη μέση και κάτω) και μισό γυναίκας. Σύμφωνα με μια εκδοχή του μύθου ήταν συντρόφισσες της Περσεφόνης· μετά την απαγωγή της από τον Πλούτωνα θρηνούσαν για την απώλειά της και ζήτησαν από τους θεούς φτερά, για να γυρίσουν τον κόσμο και να ψάξουν για τη φίλη τους. Άλλος μύθος αναφέρει ότι ήταν η Δήμητρα που τις τιμώρησε και τις μεταμόρφωσε σε τέρατα, γιατί δεν εμπόδισαν την απαγωγή της κόρης της. Οι Σειρήνες συνδέονται λοιπόν άμεσα με την Περσεφόνη και τον Κάτω Κόσμο.

TANTAΛΟΣ Βλ. *Πέλοπας*

ΤΕΥΚΡΟΣ Γιος του βασιλιά της Σαλαμίνας, Τελαμώνα, και της Ησιόνης, ετεροθαλής αδελφός του Αίαντα. Στην Τροία διακρίθηκε για τις ικανότητές του ως τοξότης. Μετά το τέλος του πολέμου γύρι-

σε στη Σαλαμίνα, όπου όμως δεν τον δέχτηκε ο Τελαμώνας, γιατί δεν εμπόδισε αρχικά και δεν εκδικήθηκε αργότερα το θάνατο του αδελφού του, Αίαντα. Ένας χρησμός τον οδήγησε στην Κύπρο, όπου ίδρυσε τη Σαλαμίνα, για να του θυμίζει την πατρίδα γη.

ΤΙΤΑΝΙΔΑ Κόρη του τιτάνα Μέρποα.

ΤΥΝΔΑΡΕΩΣ Βασιλιάς της Σπάρτης, σύζυγος της Λήδας και θνητός πατέρας των Διόσκουρων και της ωραίας Ελένης.

ΥΑΚΙΝΘΟΣ Νέος από τις Αμύκλες της Λακωνίας, σύντροφος του Απόλλωνα. Ο θεός Ζέφυρος (ο δυτικός άνεμος), ζηλεύοντας τη φιλία του Απόλλωνα με τον Υάκινθο, μια μέρα παρέσυρε ένα δίσκο, που πέταξε ο Απόλλωνας ενώ αθλείτο, με αποτέλεσμα ο δίσκος να σκοτώσει τον Υάκινθο. Από το αίμα του αναπήδησε ένα λουλούδι που πήρε το όνομά του.

ΧΑΡΙΤΕΣ Τρεις αδελφές, κόρες του Δία, σύμβολα της χάρις και της ομορφιάς. Συντροφεύουν τις Μούσες και εμπνέουν τους καλλιτέχνες, για να δημιουργούν έργα γεμάτα ομορφιά και χάρη.

ΨΑΜΑΘΗ Νηρηίδα, παντρεμένη αρχικά με τον Αιακό και αργότερα με τον Πρωτέα.

ΛΕΞΙΚΟ ΟΡΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ

ΑΓΓΕΛΟΣ / ΑΓΓΕΛΙΑΦΟΡΟΣ Δευτερεύον πρόσωπο της τραγωδίας, συνήθως ανώνυμο, που αφηγείται στους ήρωες (και στους θεατές) γεγονότα που συνέβησαν εκτός σκηνής ή μέσα στο παλάντι· οι αγγελιαφόροι ονομάζονται στα αρχαία *εξάγγελοι*, όταν αναγγέλλουν γεγονότα που συνέβησαν μέσα στα ανάκτορα ή στο ναό, και *άγγελοι*, όταν τα γεγονότα που αναγγέλλουν συνέβησαν σε άλλο τόπο. (Βλ. και λήμμα *ενόπτιο τόπου*).

ΑΜΟΙΒΑΙΑ Τραγούδια που τραγουδούν εναλλάξ τα πρόσωπα επί σκηνής. Στα τραγούδια αυτά τουλάχιστον ένα πρόσωπο τραγουδά σε λυρικό μέτρο, για να εκφράσει τα έντονα συναισθηματά του, ενώ το άλλο πρόσωπο μπορεί να απαντά με απαγγελόμενους στίχους ή και με τραγούδι. Τέτοιο αμοιβαίο έχουμε στη σκηνή της αναγνώρισης Μενέλαου-Ελένης (690-772). Όταν τα τραγούδια είναι θρηνητικά και τραγουδιούνται εναλλάξ από το Χορό και τα πρόσωπα επί σκηνής, τότε έχουμε κομμό (βλ. και λ. *καμμός*).

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ Στοιχείο του μύθου της τραγωδίας· η **μεταβολή, το πέρασμα από την άγνοια στη γνώση**. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη η αναγνώριση ενός προσώπου μπορεί να γίνει: α) με **σημάδια** (όπως στην *Οδύσσεια*, όπου η Ευρύκλεια αναγνωρίζει τον Οδυσσέα από την ουλή στο πόδι του)· β) **από τα ίδια τα γεγονότα** (π.χ. στην *Ιφιγένεια στη Χώρα των Ταύρων* η ηρωίδα, ζώντας μακριά από την Ελλάδα, αποφασίζει να στείλει ένα γράμμα στον αδελφό της Ορέστη με έναν αιχμάλωτο Έλληνα· του δίνει το γράμμα και του λέει να το δώσει εκ μέρους της, της Ιφιγένειας, στον Ορέστη· έτσι ο Ορέστης αναγνωρίζει την Ιφιγένεια)· γ) με **ανάμνηση** (π.χ. στην *Οδύσσεια* οι Φαίακες αναγνωρίζουν τον Οδυσσέα, όταν αυτός, ακούγοντας τον αοιδό Δημόδοκο να τραγουδάει για τον Τρωικό πόλεμο, θυμάται τα πάθη του και δακρύζει)· δ) με **συλλογισμούς** (η Ηλέκτρα στην ομώνυμη τραγωδία του Σοφοκλή αναγνωρίζει ότι έχει έλθει ο αδελφός της Ορέστης, όταν ανακαλύπτει στον τάφο του πατέρα τους

τρίχες από τα μαλλιά του και συμπεραίνει ότι μόνο ο Ορέστης μπορεί να τις άφησε εκεί σε ένδειξη πένθους).

ΑΝΤΙΛΑΒΗ **Σύντομη φράση** που εκτείνεται σε ένα μόνο ημιστίχιο, έτσι ώστε ένας στίχος να μοιράζεται σε δύο πρόσωπα. Αντιλαβές χρησιμοποιούνται όταν ο διάλογος είναι ζωηρός και έντονος.

ΑΠΟ ΜΗΧΑΝΗΣ ΘΕΟΣ Θεός που εμφανίζεται στο έργο με τη **βοήθεια του μηχανήματος**. Ο από μηχανής θεός παρεμβαίνει συνήθως, όταν το έργο έχει φτάσει σε αδιέξοδο, και δίνει λύση. Αποτελεί τυπικό γνώρισμα της ευριπίδειας τραγωδίας.

ΔΙΑΛΟΓΙΚΑ / ΕΠΙΚΑ ΜΕΡΗ Βλ. *κατά ποσόν μέρος*

ΔΙΑΝΟΙΑ Ένα από τα κατά ποιόν μέρη της τραγωδίας, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη· οι ιδέες των ηρώων και του Χορού, όπως εμφανίζονται, όταν επιχειρηματολογούν ή όταν εκφράζουν γενικές σκέψεις με αφορμή κάποια συγκεκριμένα περιστατικά. Μέρος της διάνοιας είναι και οι αποφθεγματικές φράσεις, δηλ. ιδέες διατυπωμένες σύντομα, με καθολική συνήθως ισχύ. Τα αποφθέγματα χρησιμοποιεί ιδιαίτερα στα έργα του ο Ευριπίδης, που αρέσκειται στη διατύπωση απόψεων για διάφορα ζητήματα· γι' αυτόν το λόγο ονομάστηκε και «ο από σκηνής φιλόσοφος».

ΔΙΘΥΡΑΜΒΟΣ Είδος της χορικής λυρικής ποίησης με περιεχόμενο που είχε σχέση με τις περιπέτειες του θεού Διονύσου και της λατρείας του. Δημιουργός του διθύραμβου θεωρείτο ο ποιητής Αρίων από την Κόρινθο.

ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ Ο τρόπος με τον οποίο διαρθρώνεται ο μύθος της τραγωδίας, έτσι ώστε το ένα γεγονός να προκύπτει από το άλλο.

ΕΛΕΟΣ Η **συμπόνια** και ο **πόνος** που αισθάνεται ο θεατής βλέποντας τον ήρωα να υποφέρει.

ΕΜΒΟΛΙΜΟ ΑΣΜΑ Λυρικό **άσμα** που δεν έχει άμεση σχέση με το **μύθο** της τραγωδίας. Ορισμένοι μελετητές ισχυρίζονται ότι το Β' Στάσιμο της *Ελένης* είναι εμβόλιμο άσμα.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΥΘΟΥ Στην αρχαία τραγωδία η υπόθεση του έργου, ο

μύθος, έχει ενότητα, παρουσιάζει δηλαδή από την αρχή ως το τέλος ένα μόνο σημαντικό περιστατικό από τη ζωή και τη δράση του ήρωα/των ηρώων, και όχι ολόκληρη τη ζωή του/τους και τη δράση του/τους.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΟΠΟΥ Βασική αρχή της αρχαίας τραγωδίας, σύμφωνα με την οποία η υπόθεση, ο **μύθος, διαδραματίζεται στον ίδιο χώρο** (συνήθως μπροστά σε ένα ανάκτορο ή ένα ναό): τα γεγονότα που διαδραματίζονται σε άλλο χώρο τα πληροφορούνται οι ήρωες και οι θεατές από τους αγγελιαφόρους. Στο σύγχρονο θέατρο με την αλλαγή σκηνικών μπορούμε να παρακολουθήσουμε γεγονότα που υποτίθεται συμβαίνουν σε εντελώς διαφορετικούς τόπους. Στην *Ελένη* όλο το έργο εξελίσσεται μπροστά στα ανάκτορα του Πρωτέα· για όσα συμβαίνουν έξω από αυτό τον τόπο μάς πληροφορούν οι Αγγελιαφόροι.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΧΡΟΝΟΥ Βασική αρχή της αρχαίας τραγωδίας, σύμφωνα με την οποία η υπόθεση, ο **μύθος του έργου, εκτυλίσσεται κατά κανόνα μέσα σε είκοσι τέσσερις το πολύ ώρες**. Αντίθετα, στο σύγχρονο θέατρο μπορούμε να παρακολουθήσουμε γεγονότα που εκτυλίσσονται σε πολύ μεγάλα χρονικά διαστήματα (ακόμα και μια ολόκληρη ζωή).

ΕΞΟΔΙΟ ΑΣΜΑ Το άσμα που τραγουδά ο χορός στο τέλος της τραγωδίας, όταν αποχωρεί από την ορχήστρα.

ΕΞΟΔΟΣ Το τελευταίο από τα κατά ποσόν (βλ. λήμμα) διαλογικά μέρη, με το οποίο κλείνει η τραγωδία.

ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ (< *επί* + *εἰσοδος*) Κατά ποσόν, **επικό/διαλογικό μέρος, ανάμεσα σε δύο χορικά**. Στα επεισόδια, όπου έχουμε εξέλιξη της δράσης, μιλούν και δρουν κυρίως τα πρόσωπα του δράματος (οι υποκριτές) και ο Κορυφαίος/Κορυφαία του Χορού.

ΕΠΙΒΡΑΔΥΝΣΗ ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ Η **επιβράδυνση της πορείας προς ένα γεγονός**, που περιμένουν –συνήθως με αγωνία– να συμβεί οι ήρωες και οι θεατές. Π.χ. στην *Ελένη* έχουμε επιβράδυνση, όταν η ηρώδα αντικρίζει το Μενέλαο· οι θεατές αναμένουν ότι θα επέλθει η αναγνώριση και η ηρώδα θα τρέξει να τον αγκαλιάσει· όμως αυτή, τρομαγμένη από την όψη του, το βάζει στα πόδια, με αποτέλεσμα να αναβάλλεται (επιβραδύνεται) η αναγνώριση.

ΕΠΙΠΑΡΟΔΟΣ Το τραγούδι που τραγουδά ο Χορός, **όταν επανέρχεται στην ορχήστρα μετά τη μετάστασή του**.

ΗΘΟΣ Ένα από τα κατά ποιόν μέρη της τραγωδίας, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη: ο **χαρακτήρας και η στάση ζωής των ηρώων**, όπως εκδηλώνεται με τους λόγους, τις πράξεις και τις επιλογές τους, όταν βρίσκονται σε δίλημμα ή κινδυνεύουν. Ο Αριστοτέλης πιστεύει ότι τα ήθη πρέπει να είναι **χρηστά**, να εκφράζουν δηλ. ευγένεια και αγαθή προαίρεση, **άρμόττοντα**, να συμφωνούν δηλαδή με την ηλικία, το φύλο και την κοινωνική τάξη των ηρώων, και **όμοια και όμαλά**, δηλ. οι ήρωες να μην παρουσιάζουν απότομες και αδικαιολόγητες μεταπτώσεις (ο Αχιλλέας π.χ. δεν επιτρέπεται να παρουσιάζεται ξαφνικά και χωρίς λόγο δειλός).

ΘΕΟΛΟΓΕΙΟ Ένα είδος εξέδρας, μπαλκονιού, **στη στέγη της σκηνής**, δηλ. του σκηνικού οικοδομήματος. Εκεί εμφανίζονταν οι θεοί, όταν απευθύνονταν στους ήρωες. Διαφορετικά, οι θεοί εμφανίζονταν στο έργο με τη βοήθεια της «μηχανής».

ΚΑΘΑΡΣΗ Πολυσημιακή έννοια, που αναφέρεται στον αριστοτε-

λικό ορισμό της τραγωδίας ([...] *δι' ἐλέου και φόβου περαινουσα την των τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν*). Σύμφωνα με μια ερμηνεία, ο θεατής παρακολουθώντας τα παθήματα των ηρώων αισθάνεται λύπηση, έλεος γι' αυτούς και φόβο. Στο τέλος όμως του έργου αισθάνεται **ανακούφιση και ψυχική ηρεμία**, είτε γιατί ο ήρωας δικαιώθηκε είτε γιατί έχει αποκατασταθεί η ηθική τάξη.

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΙΚΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟΝ Βασική αισθητική αρχή που, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, πρέπει να διέπει το μύθο και την πλοκή μιας τραγωδίας: ο ποιητής δηλαδή πρέπει να παρουσιάζει πράγματα **αληθοφανή**, που θα μπορούσαν να συμβούν, και **δικαιολογημένα από ψυχολογική και δραματική άποψη**.

ΚΑΤΑ ΠΟΙΟΝ ΜΕΡΗ Τα μέσα που χρησιμοποιεί ο τραγικός ποιητής, ώστε να πετύχει με το έργο του τη μίμηση (*ἔστιν οὖν τραγωδία μίμησις πράξεως...*): σύμφωνα με τον Αριστοτέλη είναι: **ὁ μῦθος**, τὸ **ἦθος**, ἡ **λέξις**, ἡ **διάνοια**, ἡ **μελοποιία** (τὸ μέλος) και ἡ **ὄψις**.

ΚΑΤΑ ΠΟΣΟΝ ΜΕΡΗ Τα μέρη, τα τμήματα στα οποία χωρίζεται μια τραγωδία. Διακρίνουμε δυο κατηγορίες: 1) Τα **επικά** – **διαλογικά μέρη**: ο **πρόλογος**, τα **επεισόδια** και η **ἐξοδος**: γραμμένα σε στίχο με μέτρο, απαγγέλλονται από τους **υποκριτές** του έργου και τον **Κορυφαίο/α** του Χορού, χωρίς να συνοδεύονται από μουσική· 2) Τα **λυρικά μέρη**: η **πάροδος** και τα **στάσιμα**: γραμμένα σε λυρικά μέτρα συνοδεύονται από **μουσική**, εκτελούνται από το **Χορό** του δράματος (γι' αυτό ονομάζονται και **χορικά μέρη**). Σε ορισμένα δράματα υπάρχουν και οι **κομμοί**, οι **μονωδίες** και οι **διωδίες** των προσώπων του δράματος, που ανήκουν επίσης στα λυρικά μέρη.

ΚΟΜΜΟΣ (< *κόπτομαι* = χτυπώ το κεφάλι και το στήθος με τα χέρια μου σε ένδειξη πένθους και θλίψης: πρβ. τη λέξη *κοπετός*). **Θρηνητικό άσμα** που τραγουδούν **εναλλάξ ο Χορός και τα πρόσωπα επί σκηνής**. Μερικές φορές ο κομμός παίρνει τη θέση της παρόδου, όπως στην *Ελένη*.

ΛΕΞΙΣ Ένα από τα κατά ποιόν μέρη της τραγωδίας σύμφωνα με τον Αριστοτέλη: η **γλώσσα που χρησιμοποιεί ο ποιητής και οι εκφραστικοί τρόποι και σχήματα**, π.χ. τα επίθετα, οι μεταφορές, οι προσωποποιήσεις, οι εικόνες κ.λπ. Η λέξις πρέπει να είναι **προσαρμοσμένη** στην ηλικία, το φύλο και την κοινωνική τάξη των ηρώων. Ο λόγος π.χ. των Αγγελιαφόρων στην *Ελένη* φανερώνει την κοινωνική τους τάξη.

ΛΥΡΙΚΑ ΜΕΡΗ Βλ. *κατά ποσόν μέρη*

ΜΕΛΟΣ / ΜΕΛΟΠΟΙΙΑ Ένα από τα κατά ποιόν μέρη της τραγωδίας. Η **μουσική των λυρικών, των αδόκμων μερών της τραγωδίας**. Δε μας έχει σωθεί η μουσική από τις τραγωδίες· σύμφωνα όμως με τον Αριστοτέλη, έπρεπε οι τραγικοί ποιητές να τη χρησιμοποιούν, ώστε να είναι πιο έντονα τα συναισθήματα που θα ένιωθαν οι θεατές.

ΜΕΤΑΣΤΑΣΗ ΧΟΡΟΥ Η αποχώρηση του χορού από την ορχήστρα κατά τη διάρκεια του έργου.

ΜΗΧΑΝΗ Ή ΑΙΩΡΑ Μηχάνημα του θεάτρου, ένα είδος γερανού, με το οποίο εμφανίζεται «ὁ ἀπὸ μηχανῆς θεός».

ΜΟΝΩΔΙΑ Τραγούδι που τραγουδά ένας ηθοποιός, όπως η Ελένη στο τέλος της Παρόδου (στην ομώνυμη τραγωδία).

ΜΥΘΟΣ Ένα από τα κατά ποιόν μέρη της τραγωδίας, σύμφωνα με τον

Αριστοτέλη· είναι η **υπόθεση**, το «σενάριο» της τραγωδίας. Οι υποθέσεις των τραγωδιών (οι μύθοι τους) είναι παρμένες συνήθως από τις περιπέτειες του θεού Διονύσου ή μυθικών προσώπων, όπως του Ηρακλή, του Θησέα, των ηρώων του Τρωικού πολέμου κ.λπ. Κατά κανόνα οι τραγικοί ποιητές ακολουθούν στο μύθο της τραγωδίας τους τη **μυθική παράδοση**, στα βασικά της τουλάχιστον στοιχεία, είναι δυνατόν όμως και να αποκλίνουν στην *Ελένη* ο τραγικός ποιητής επινοεί νέα πρόσωπα (τη Θεονόη και το Θεοκλύμενο) ή αλλάζει κάποια στοιχεία (π.χ. μαθαίνουμε ότι η Λήδα αυτοκτόνησε από ντροπή για τις πράξεις της κόρης της, μολονότι αυτό δεν αναφέρεται σε κανένα μύθο).

ΟΡΧΗΣΤΡΑ Μέρος του θεάτρου· ο **κυκλικός χώρος**, όπου ορχείται (> ορχήστρα), χορεύει δηλαδή ο Χορός.

ΟΨΙΣ Ένα από τα κατά ποιόν μέρη της τραγωδίας, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη· πρόκειται για τα **οπικά στοιχεία της παράστασης**, ό,τι δηλαδή βλέπει ο θεατής παρακολουθώντας το έργο· για παράδειγμα, ο τρόπος με τον οποίο υποκρίνονται οι ηθοποιοί, η σκευή τους, η σκηνογραφία κ.λπ. Το **σκηνικό** συνήθως ήταν απλό και παρίστανε την πρόσοψη ενός ανακτόρου ή ναού. Στην *Ελένη* το σκηνικό είναι η πρόσοψη ενός ανακτόρου και ο τάφος του Πρωτέα.

ΠΑΡΟΔΟΣ α) Ένα από τα κατά ποσόν (βλ. λήμμα) λυρικά μέρη της τραγωδίας. Το **τραγουδί** που τραγουδάει ο Χορός, όταν μπαίνει στη σκηνή για πρώτη φορά. β) Η **αριστερή και δεξιά είσοδος** στην ορχήστρα· σύμφωνα με τη σύμβαση του αρχαίου θεάτρου, από τη δεξιά είσοδο εισέρχεται ένα πρόσωπο ερχόμενο από το λιμάνι ή από την πόλη και από την αριστερή, όταν έρχεται από την ύπαιθρο, τους αγρούς.

ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ Στοιχείο του μύθου· η **μεταβολή της κατάστασης στο αντίθετο από αυτό που επιδιώκει ένα πρόσωπο του δράματος με τις ενέργειές του**.

ΠΡΟΑΓΩΝΑΣ Μια δυο μέρες πριν παρουσιασθούν επίσημα στο θέατρο οι τραγωδίες, οι χορηγοί, οι δραματικοί ποιητές, οι ηθοποιοί και οι Χοροί, εμφανίζονταν στο **Ωδείο** (ένα στεγασμένο κτίριο δίπλα στο θέατρο του Διονύσου) και ανακοίνωναν τους τίτλους και τις υποθέσεις των έργων τους. Η **εκδήλωση αυτή**, που προηγείται των δραματικών αγώνων, ονομαζόταν προάγων ή προαγών.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Ένα από τα κατά ποσόν (βλ. λήμμα) διαλογικά μέρη της τραγωδίας. Είναι η **αρχή του έργου**· μπορεί να έχει **μονολογική** αλλά και **διαλογική** μορφή. Στην *Ελένη*, το πρώτο μέρος του Προλόγου είναι ένας μονόλογος της Ελένης και το δεύτερο ένας διάλογος της Ελένης με τον Τεύκρο. Με τον πρόλογο οι θεατές μαθαίνουν για τον **τόπο**, τα **πρόσωπα** και τα **βασικά στοιχεία του μύθου** του έργου.

ΠΡΟΣΩΠΕΙΟ βλ. σκευή

ΣΚΕΥΗ Τα **κουστούμια**, η **μάσκα** (το προσωπίο) και ό,τι γενικά φορούσαν ή κρατούσαν οι ηθοποιοί σε μια παράσταση.

ΣΤΑΣΙΜΑ Κατά ποσόν (βλ. λήμμα) λυρικά μέρη της τραγωδίας. Τα **τραγουδία του Χορού**, όταν έχει πάρει πια τη θέση του στην ορχήστρα (*στάσιμον* < *στάσις* < *ἵσταμαι*). Συνήθως τα στάσιμα αποτελούνταν από **στροφές**, **αντιστροφές** και **επωδούς**. Υποστηρίζεται ότι τη στροφή (< *στρέφ-ω/ομαι*) την τραγουδούσε το ένα ημικόριο (δηλαδή ο μισός χορός) κινούμενο προς μια κα-

τεύθυνση, ενώ την αντιστροφή το άλλο ημικόριο κινούμενο προς την αντίθετη. Με την επωδή τέλειωνε το στάσιμα. Σε ορισμένα στάσιμα υπάρχει κι ένα εισαγωγικό άσμα, η **προωδός**.

ΣΤΙΧΟΜΥΘΙΑ Ο **διάλογος ανάμεσα σε δύο πρόσωπα με μονόστιχα**· ο διάλογος με δίστιχα λέγεται **διστιχομυθία**. Χρησιμοποιείται συνήθως όταν υπάρχουν σκηνές έντονου πάθους, διαξίφισμών, και γενικά όταν τα συναισθήματα των ηρώων είναι έντονα, ή όταν το ένα πρόσωπο προσπαθεί να αντιλήσει πληροφορίες από το συνομιλητή του.

ΤΡΑΓΙΚΗ ΕΙΡΩΝΕΙΑ Η κατάσταση κατά την οποία τα **πρόσωπα** (οι ήρωες, ο Χορός) **αγνοούν πράγματα που γνωρίζουν τα άλλα πρόσωπα και οι θεατές ή μόνον οι θεατές της τραγωδίας**, με αποτέλεσμα τα λόγια τους να παίρνουν γι' αυτούς που γνωρίζουν την αλήθεια διαφορετικό νόημα. Όταν π.χ. η Ελένη στην ομώνυμη τραγωδία βλέπει το ρακένδυτο Μενέλαο, αγνώστως ότι είναι ο ποθητός σύζυγός της, το βάζει στα πόδια και φωνάζει για βοήθεια· πιστεύει ότι ο Μενέλαος είναι άνθρωπος του Θεοκλύμενου. Η στάση της και τα λόγια της είναι παράδειγμα τραγικής ειρωνείας.

ΤΡΑΓΙΚΩΜΩΔΙΑ Θεατρικό έργο στο οποίο αναμιγνύονται στοιχεία και τραγικά και κωμικά. Τον όρο χρησιμοποίησε πρώτος ο Λατίνος ποιητής Πλάυτος, για να χαρακτηρίσει το δράμα του *Amphitryon*. Κάποια έργα του Ευριπίδη, όπως η *Ελένη*, χαρακτηρίζονται από ορισμένους μελετητές ως τραγικωμωδίες.

ΤΡΑΓΙΚΟΣ ΗΡΩΑΣ Ο ήρωας που **πάσχει**, υποφέρει. Η **τραγικότητα** δημιουργείται κατά κανόνα:

- όταν ο ήρωας **πάσχει εξαιτίας μιας αναπόφευκτης μοίρας**, (π.χ. η Ελένη στην ομώνυμη τραγωδία υποφέρει στην Αίγυπτο, γιατί έτσι όρισαν οι θεοί, που για τους δικούς τους σκοπούς την απομάκρυναν από τη Σπάρτη)·
- όταν **υποπίπτει σε σφάλμα από λάθος υπολογισμούς** (*ἀμαρτία*) ή από **υπερβολική αυτοπεποίθηση και αλαζονεία** (*ὑβρις*)·
- όταν **έρχεται αντιμέτωπος με δυνάμεις υπέρτερες** (π.χ. η Ελένη στην ομώνυμη τραγωδία, όταν πιέζεται να παντρευτεί παρά τη θέλησή της το Θεοκλύμενο)·
- όταν **βρίσκεται στην ανάγκη να επιλέξει ανάμεσα σε δυο λύσεις, που και οι δυο θα τον πληγώσουν**·
- όταν ο ήρωας **μεταπίπτει από την ευτυχία στη δυστυχία** (π.χ. στην *Ελένη* ο Μενέλαος, ο νικητής της Τροίας, παρουσιάζεται ως επαίτης ναυαγός).

ΦΟΒΟΣ Ο **φόβος** που αισθάνεται ο θεατής βλέποντας τον ήρωα να πάσχει. Το συναίσθημα του φόβου επιτείνεται, γιατί ο θεατής σκέφτεται συχνά ότι θα μπορούσε να βρεθεί σε παρόμοια θέση με τους ήρωες του έργου.

ΧΟΡΟΣ Ομάδα **δώδεκα** και αργότερα (από την εποχή του Σοφοκλή) **δεκαπέντε** ατόμων που **τραγουδούσε**, ενώ παράλληλα **χόρευε** τα **χορικά** (που ανήκουν στα λυρικά μέρη της τραγωδίας). Ο Αριστοτέλης πιστεύει ότι οι τραγικοί ποιητές πρέπει να παρουσιάζουν το Χορό ως ένα από τα πρόσωπα της τραγωδίας· στον Ευριπίδη όμως ο Χορός δεν έχει συνήθως ουσιαστική συμμετοχή στη δράση, αλλά με τα άσματά του αντικαθερφίζει τα πάθη των ηρώων και στοχάζεται με αφορμή τις περιπέτειες και τα πάθη τους για θέματα, όπως είναι η ευτυχία, ο θεός, η τύχη κ.λπ.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

σελ. 5	(ΕΙΚ.) Από το πρόγραμμα της παράστασης Ευριπίδης, <i>Βάκχες</i> , Piccolo Teatro de Milano – Teatro d' Europa, 2004.
σελ. 6	(ΕΙΚ. 1) <i>Ελληνική Μυθολογία</i> , τόμ. 5, Εκδοτική Αθηνών. (ΕΙΚ. 2) <i>Η Καθημερινή, Οδηγοί του κόσμου, Αθήνα και ηπειρωτική Ελλάδα</i> .
σελ. 8	(ΕΙΚ.) Από το πρόγραμμα της παράστασης Ευριπίδης, <i>Ελένη</i> , Αμφιθέατρο, 1999.
σελ. 9	(ΕΙΚ.) <i>Επίδαυρος, 40 Χρόνια Φεστιβάλ</i> , Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης, Δήμος Ασκληπιείου – Νέα Σύνορα-Α. Α. Λιβάνη.
σελ. 11	(ΕΙΚ. 1) Πλάτων Μάξιμος, <i>Αρχαία Ελληνικά Θέατρα</i> . (ΕΙΚ. 2) Κ. Μπολέτης, Μ. Ζ. Πιένης (επιμ.), <i>Μια σκηνή για το Διόνυσο</i> , Καπόν. (ΕΙΚ. 3) «Επτά Ημέρες», <i>Η Καθημερινή της Κυριακής</i> , 20/8/2000.
σελ. 13	(ΕΙΚ. 1) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε. (ΕΙΚ. 2) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε. (ΕΙΚ. 3) <i>Ελληνική Μυθολογία</i> , τόμ. 5, Εκδοτική Αθηνών.
σελ. 15	(ΕΙΚ. 1) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε. (ΕΙΚ. 2) Αρχείο Αμφιθεάτρου. (ΕΙΚ. 3) Αρχείο Αμφιθεάτρου.
σελ. 17	(ΕΙΚ. 1) <i>Ελληνική Μυθολογία</i> , τόμ. 5, Εκδοτική Αθηνών. (ΕΙΚ. 2) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε.
σελ. 19	(ΕΙΚ. 3) Κώστας Γεωργουσόπουλος, Ομάδα Θεατρολόγων, Σάββας Γώγος, <i>Επίδαυρος, Το Αρχαίο Θέατρο, οι Παραστάσεις</i> , Μίλτος. (ΕΙΚ. 1) Κώστας Γεωργουσόπουλος, Ομάδα Θεατρολόγων, Σάββας Γώγος, <i>Επίδαυρος, Το Αρχαίο Θέατρο, οι Παραστάσεις</i> , Μίλτος. (ΕΙΚ. 2) Από το πρόγραμμα του Εθνικού Θεάτρου, Επιδαύρια 1977. (ΕΙΚ. 3) <i>Ελληνική Μυθολογία</i> , τόμ. 5, Εκδοτική Αθηνών.
σελ. 21	(ΕΙΚ. 1) <i>Κύκλος Ελένη</i> , Έκδοση του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών σε συνεργασία με το Μ.Ι.Ε.Τ. (ΕΙΚ. 2) Αρχείο Εταιρείας Θεάτρου.
σελ. 23	(ΕΙΚ.) Από το πρόγραμμα της παράστασης Σοφοκλής, <i>Ηλέκτρα</i> , Εθνικό Θέατρο, 1996.
σελ. 25	(ΕΙΚ. 1) <i>Ιστορία του Ελληνικού Έθνους</i> , τόμ. Γ2, Εκδοτική Αθηνών. (ΕΙΚ. 2) Από το πρόγραμμα της παράστασης Ευριπίδης, <i>Ηλέκτρα</i> , ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Πάτρας, 2003.
σελ. 27	(ΕΙΚ. 1) Από το πρόγραμμα του Εθνικού Θεάτρου, Επιδαύρια, 1977. (ΕΙΚ. 2) <i>Ιστορία του Ελληνικού Έθνους</i> , τόμ. Γ2, Εκδοτική Αθηνών. (ΕΙΚ. 3) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε.
σελ. 29	(ΕΙΚ. 1) «Επτά Ημέρες» <i>Η Καθημερινή της Κυριακής</i> , 13/7/2003. (ΕΙΚ. 2) <i>Κύκλος Ελένη</i> , Έκδοση του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών σε συνεργασία με το Μ.Ι.Ε.Τ. (ΕΙΚ. 3) Κ. Μπολέτης, Μ. Ζ. Πιένης (επιμ.), <i>Μια σκηνή για το Διόνυσο</i> , Καπόν.
σελ. 31	(ΕΙΚ. 1) Από το πρόγραμμα του Εθνικού Θεάτρου, Επιδαύρια, 1977. (ΕΙΚ. 2) <i>Κύκλος Ελένη</i> , Έκδοση του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών σε συνεργασία με το Μ.Ι.Ε.Τ.
σελ. 33	(ΕΙΚ. 1) Από το πρόγραμμα του Εθνικού Θεάτρου, Επιδαύρια, 1977. (ΕΙΚ. 2) Αρχείο Αμφιθεάτρου.
σελ. 35	(ΕΙΚ. 1) <i>Κύκλος Ελένη</i> , Έκδοση του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών σε συνεργασία με το Μ.Ι.Ε.Τ. (ΕΙΚ. 2) <i>Κύκλος Ελένη</i> , Έκδοση του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών σε συνεργασία με το Μ.Ι.Ε.Τ.
σελ. 37	(ΕΙΚ. 1) <i>Επίδαυρος, 40 Χρόνια Φεστιβάλ</i> , Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης, Δήμος Ασκληπιείου – Νέα Σύνορα-Α. Α. Λιβάνη. (ΕΙΚ. 2) Διονύσης Φωτόπουλος, <i>Σκηνικά Κοστούμια 2</i> , Καστανιώτης. (ΕΙΚ. 3) <i>Επίδαυρος, 40 Χρόνια Φεστιβάλ</i> , Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης, Δήμος Ασκληπιείου – Νέα Σύνορα-Α. Α. Λιβάνη. (ΕΙΚ. 4) Ουμπέρτο Έκο (επιμ.), <i>Ιστορία της μορφής</i> , μτφρ. Δ. Δότσι, Χρ. Ρομποτής, Καστανιώτης.
σελ. 39	(ΕΙΚ. 1) Αρχείο Θεάτρου του Νότου.
σελ. 41	(ΕΙΚ. 1) Αρχείο Εταιρείας Θεάτρου. (ΕΙΚ. 2) Κώστας Γεωργουσόπουλος, Ομάδα Θεατρολόγων, Σάββας Γώγος, <i>Επίδαυρος, Το Αρχαίο Θέατρο, οι Παραστάσεις</i> , Μίλτος.
σελ. 43	(ΕΙΚ. 1) Αρχείο Θεάτρου του Νότου. (ΕΙΚ. 2) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε. (ΕΙΚ. 3) <i>Ελληνική Μυθολογία</i> , τόμ. 5, Εκδοτική Αθηνών. (ΕΙΚ. 4) <i>Ημερολόγιο 2002, Η Μεγάλη Έξοδος</i> , Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών.
σελ. 45	(ΕΙΚ.) Από το πρόγραμμα του Εθνικού Θεάτρου, Επιδαύρια, 1977.
σελ. 47	(ΕΙΚ. 1) Αρχείο Αμφιθεάτρου. (ΕΙΚ. 2) «Επτά Ημέρες», <i>Η Καθημερινή της Κυριακής</i> , 30/5/1993.
σελ. 49	(ΕΙΚ.) Αρχείο Αμφιθεάτρου.
σελ. 51	(ΕΙΚ. 1) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε. (ΕΙΚ. 2) Από το πρόγραμμα του Εθνικού Θεάτρου, Επιδαύρια, 1977.
σελ. 53	(ΕΙΚ. 1) Από το πρόγραμμα του Κ.Θ.Β.Ε., Φεστιβάλ Επιδαύρου, 1995. (ΕΙΚ. 2) Κώστας Γεωργουσόπουλος, Ομάδα Θεατρολόγων, Σάββας Γώγος, <i>Επίδαυρος, Το Αρχαίο Θέατρο, οι Παραστάσεις</i> , Μίλτος. (ΕΙΚ. 3) <i>René Magritte, Taschen/Γνώση</i> .
σελ. 55	(ΕΙΚ.) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε.
σελ. 57	(ΕΙΚ. 1) Αρχείο Αμφιθεάτρου. (ΕΙΚ. 2) Από το πρόγραμμα της παράστασης, Ευριπίδης, <i>Ίων</i> , Εθνικό Θέατρο, 2003. (ΕΙΚ. 3) Αρχείο Αμφιθεάτρου.
σελ. 59	(ΕΙΚ. 1) Αρχείο Θεάτρου του Νότου. (ΕΙΚ. 2) <i>Κύκλος Ελένη</i> , Έκδοση του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών σε συνεργασία με το Μ.Ι.Ε.Τ. (ΕΙΚ. 3) <i>Κύκλος Ελένη</i> , Έκδοση του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών σε συνεργασία με το Μ.Ι.Ε.Τ.
σελ. 61	(ΕΙΚ. 1) <i>Ιστορία του Ελληνικού Έθνους</i> , τόμ. Γ2, Εκδοτική Αθηνών. (ΕΙΚ. 2) <i>Μπέριλ Μπρεχτ, Ποήματα</i> , μετάφραση και πρόλογος Νάντια Βαλαβάνη, Σύγχρονη Εποχή.
σελ. 63	(ΕΙΚ. 1) Αρχείο Εταιρείας Θεάτρου. (ΕΙΚ. 2) Γιολάντα Χατζή, <i>Ιταλοί Ζωγράφοι, 13ος-18ος αι., Οδηγός για παιδιά</i> , Κέδρος.
σελ. 65	(ΕΙΚ. 1) Αρχείο Θεάτρου του Νότου.
σελ. 67	(ΕΙΚ. 1) Από το πρόγραμμα της παράστασης, Σοφοκλής, <i>Ηλέκτρα</i> , Εθνικό Θέατρο, 1996. (ΕΙΚ. 2) Από το πρόγραμμα της παράστασης, Ευριπίδης, <i>Ιφιγένεια εν Ταύροις</i> , Θεσσαλικό Θέατρο, 1990.
σελ. 69	(ΕΙΚ. 1) Από το πρόγραμμα του Εθνικού Θεάτρου, Επιδαύρια, 1977. (ΕΙΚ. 2) Αρχείο Αμφιθεάτρου. (ΕΙΚ. 3) <i>Ιστορία του Ελληνικού Έθνους</i> , τόμ. ΙΒ´, Εκδοτική Αθηνών.
σελ. 71	(ΕΙΚ. 1) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε. (ΕΙΚ. 2) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε. (ΕΙΚ. 3) Αρχείο καλλιτέχνη.

- σελ. 73 (ΕΙΚ. 1) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε.
(ΕΙΚ. 2) Κώστας Γεωργουσόπουλος, Ομάδα Θεατρολόγων, Σάββας Γώγος, *Επίδουρος, Το Αρχαίο Θέατρο, οι Παραστάσεις*, Μίλτος.
- σελ. 75 (ΕΙΚ. 1) Πολ Κάρλιτσι, *Εικονογραφημένη Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας του Κέμπριτζ*, μτφρ. Β. Κυριαζή, Ι. Ζαχαρόπουλος.
(ΕΙΚ. 2) Κώστας Γεωργουσόπουλος, Ομάδα Θεατρολόγων, Σάββας Γώγος, *Επίδουρος, Το Αρχαίο Θέατρο, οι Παραστάσεις*, Μίλτος.
- σελ. 77 (ΕΙΚ. 1) Αρχείο Θεάτρου του Νότου.
(ΕΙΚ. 2) Κώστας Γεωργουσόπουλος, Ομάδα Θεατρολόγων, Σάββας Γώγος, *Επίδουρος, Το Αρχαίο Θέατρο, οι Παραστάσεις*, Μίλτος.
- σελ. 79 (ΕΙΚ. 1) Αρχείο Θεάτρου του Νότου.
(ΕΙΚ. 2) Κώστας Γεωργουσόπουλος, Ομάδα Θεατρολόγων, Σάββας Γώγος, *Επίδουρος, Το Αρχαίο Θέατρο, οι Παραστάσεις*, Μίλτος.
(ΕΙΚ. 3) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε.
(ΕΙΚ. 4) Αρχείο Εταιρείας Θεάτρου.
- σελ. 81 (ΕΙΚ. 1) Αρχείο Θεάτρου του Νότου.
(ΕΙΚ. 2) *Επίδουρος, 40 Χρόνια Φεστιβάλ*, Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης, Δήμου Ασκληπιείου – Νέα Σύνορα-Α. Α. Λιβάνη.
- σελ. 83 (ΕΙΚ. 1) Μάνος Στεφανίδης, *Ελληνομουσείον: Έξι αιώνες ελληνικής ζωγραφικής*, Μίλτος.
(ΕΙΚ. 2) Από το πρόγραμμα της παράστασης *Οδυσσεύχης* Ξ. Καλογεροπούλου, εκδ. Ιθάκη.
- σελ. 86 (ΕΙΚ. 1 & 2) Κώστας Γεωργουσόπουλος, Ομάδα Θεατρολόγων, Σάββας Γώγος, *Επίδουρος, Το Αρχαίο Θέατρο, οι Παραστάσεις*, Μίλτος.
(ΕΙΚ. 3, 4 & 5) Αφίσες παραστάσεων.
- σελ. 87 (ΕΙΚ.) «Επτά Ημέρες», *Η Καθημερινή της Κυριακής*, 13/7/2003.
- σελ. 89 (ΕΙΚ. 1) Αρχείο Αμφιθεάτρου.
(ΕΙΚ. 2) *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ. Γ2, Εκδοτική Αθηνών.
- σελ. 91 (ΕΙΚ. 1) Κώστας Γεωργουσόπουλος, Ομάδα Θεατρολόγων, Σάββας Γώγος, *Επίδουρος, Το Αρχαίο Θέατρο, οι Παραστάσεις*, Μίλτος.
(ΕΙΚ. 2) Μιχάλης Κακογιάννης, *Τριλογία*, Ιτανός.
- σελ. 93 (ΕΙΚ.) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε.
- σελ. 95 (ΕΙΚ. 1) Κώστας Γεωργουσόπουλος, Ομάδα Θεατρολόγων, Σάββας Γώγος, *Επίδουρος, Το Αρχαίο Θέατρο, οι Παραστάσεις*, Μίλτος.
(ΕΙΚ. 2) Από το πρόγραμμα του Εθνικού Θεάτρου, Σοφοκλής, *Ηλέκτρα*, 1996.
(ΕΙΚ. 3) *Οδηγός του κόσμου, Η Καθημερινή, Αίγυπτος*.
- σελ. 97 (ΕΙΚ. 1) *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ. Γ2, Εκδοτική Αθηνών.
(ΕΙΚ. 2) Κώστας Γεωργουσόπουλος, Ομάδα Θεατρολόγων, Σάββας Γώγος, *Επίδουρος, Το Αρχαίο Θέατρο, οι Παραστάσεις*, Μίλτος.
(ΕΙΚ. 3) Αρχείο Εταιρείας Θεάτρου.
(ΕΙΚ. 4) F. Tiradritti, *Θησαυροί της Αιγύπτου από το Μουσείο του Καΐρου, Η Καθημερινή*.
- σελ. 99 (ΕΙΚ. 1) Από το πρόγραμμα της παράστασης, *Ευριπίδης, Ελένη*, Αμφιθέατρο, Επιδαύρια, 1999.
(ΕΙΚ. 2) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε.
- σελ. 101 (ΕΙΚ. 1) Αρχείο Αμφιθεάτρου.
(ΕΙΚ. 2) Μ. Κακογιάννης, *Τριλογία*, Ιτανός.
- σελ. 103 (ΕΙΚ. 1) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε.
- σελ. 105 (ΕΙΚ. 1) *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ. Γ2, Εκδοτική Αθηνών.
(ΕΙΚ. 2) Κώστας Γεωργουσόπουλος, Ομάδα Θεατρολόγων, Σάββας Γώγος, *Επίδουρος, Το Αρχαίο Θέατρο, οι Παραστάσεις*, Μίλτος.
(ΕΙΚ. 3) *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ. Γ2, Εκδοτική Αθηνών.
(ΕΙΚ. 4) Εφημ. *Μησφορ Σκύρου*, τεύχ. 4, Φεβρουάριος 2001.
- σελ. 107 (ΕΙΚ. 1) Πολ Κάρλιτσι, *Εικονογραφημένη Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας του Κέμπριτζ*, μτφρ. Β. Κυριαζή, Ι. Ζαχαρόπουλος.
(ΕΙΚ. 2) Θ. Τερζόπουλος, Θέατρο Άπης, *Αναδρομή, Μέθοδος, Σχόλια*, Άγρα.
(ΕΙΚ. 3) Κώστας Γεωργουσόπουλος, Ομάδα Θεατρολόγων, Σάββας Γώγος, *Επίδουρος, Το Αρχαίο Θέατρο, οι Παραστάσεις*, Μίλτος.
- σελ. 108 (ΕΙΚ. 1) *Ελληνική Μυθολογία*, τόμ. 2, Εκδοτική Αθηνών.
- σελ. 109 (ΕΙΚ. 1) Αρχείο Αμφιθεάτρου.
- σελ. 111 (ΕΙΚ. 1) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε.
(ΕΙΚ. 2) Αρχείο Αμφιθεάτρου.
(ΕΙΚ. 3) Κώστας Γεωργουσόπουλος, Ομάδα Θεατρολόγων, Σάββας Γώγος, *Επίδουρος, Το Αρχαίο Θέατρο, οι Παραστάσεις*, Μίλτος.
- σελ. 113 (ΕΙΚ. 1) *Ανθολόγιο αρχαϊκής λυρικής ποίησης Β ΄ Ενιάιου Λυκείου*, ΟΕΔΒ, 2001.
(ΕΙΚ. 2) Αρχείο Αμφιθεάτρου.
- σελ. 115 (ΕΙΚ. 1) Κώστας Γεωργουσόπουλος, Ομάδα Θεατρολόγων, Σάββας Γώγος, *Επίδουρος, Το Αρχαίο Θέατρο, οι Παραστάσεις*, Μίλτος.
(ΕΙΚ. 2) Αρχείο Αμφιθεάτρου.
- σελ. 117 (ΕΙΚ. 1) *60 χρόνια Εθνικό Θέατρο, 1932-1992*, Κέδρος.
- σελ. 119 (ΕΙΚ. 1) Κώστας Γεωργουσόπουλος, Ομάδα Θεατρολόγων, Σάββας Γώγος, *Επίδουρος, Το Αρχαίο Θέατρο, οι Παραστάσεις*, Μίλτος.
(ΕΙΚ. 2) *Ελληνική Μυθολογία*, τόμ. 2, Εκδοτική Αθηνών.
- σελ. 121 (ΕΙΚ. 1) Από το πρόγραμμα της παράστασης Ευριπίδης, *Ελένη*, Θέατρο του Νότου, 1996.
(ΕΙΚ. 2) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε.
(ΕΙΚ. 3) E.H. Gombrich, *Ιστορία της Τέχνης*, μτφρ. Χρυσάνθη Κληρίδη, Λίνα Κάσδαγλη, Μ.Ι.Ε.Τ.
- σελ. 123 (ΕΙΚ. 1) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε.
- σελ. 125 (ΕΙΚ. 1) Από το πρόγραμμα του Εθνικού Θεάτρου, *Επιδαύρια*, 1977.
(ΕΙΚ. 2) Αρχείο Αμφιθεάτρου.
- σελ. 127 (ΕΙΚ. 1) Από το πρόγραμμα της παράστασης Ευριπίδης, *Φοίνισσες*, Εθνικό Θέατρο, 1980.
(ΕΙΚ. 2) Από το πρόγραμμα της παράστασης Ευριπίδης, *Φοίνισσες*, Εθνικό Θέατρο, 1980.
- σελ. 129 (ΕΙΚ. 1) Αρχείο Αμφιθεάτρου.
(ΕΙΚ. 2) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε.
(ΕΙΚ. 3) Αρχείο Θεάτρου του Νότου.
(ΕΙΚ. 4) Αρχείο Θεάτρου του Νότου.
- σελ. 131 (ΕΙΚ. 1) Μ. Κακογιάννης, *Τριλογία*, Ιτανός.
(ΕΙΚ. 2) *Νεοελληνική Γλώσσα Γ΄ Γυμνασίου*, ΟΕΔΒ, 2006.
- σελ. 133 (ΕΙΚ. 1) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε.
- σελ. 135 (ΕΙΚ. 1) Π. Κόνολι, Χ. Νιοτζ, *Η αρχαία πόλη*, μτφρ. Μαρία Λεβεντοπούλου, Πατάκης.
(ΕΙΚ. 2) Κώστας Γεωργουσόπουλος, Ομάδα Θεατρολόγων, Σάββας Γώγος, *Επίδουρος, Το Αρχαίο Θέατρο, οι Παραστάσεις*, Μίλτος.
(ΕΙΚ. 3) Κώστας Γεωργουσόπουλος, Ομάδα Θεατρολόγων, Σάββας Γώγος, *Επίδουρος, Το Αρχαίο Θέατρο, οι Παραστάσεις*, Μίλτος.
(ΕΙΚ. 4) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε.
- σελ. 137 (ΕΙΚ. 1) Κ. Μπολέτης, Μ. Ζ. Πιπένης (επιμ.), *Μια σκηνή για το Διόνισσο*, Καπόν.
(ΕΙΚ. 2) Πλάτων Μάξιμος, *Αρχαία Ελληνικά Θέατρα*.

Παραχώρηση φωτογραφικού υλικού έγινε από τα θέατρα: Αμφιθέατρο Σπύρου Ευαγγελάτου, Εθνικό Θέατρο, Εταιρεία Θεάτρου «Η άλλη πλευρά», Θέατρο του Νότου, Κ.Θ.Β.Ε. και τους φωτογράφους Χριστίνα Καλλιγιάνη και Βασίλη Μποζίκη.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
ΚΕΙΜΕΝΟ – ΣΧΟΛΙΑ	9
Πρόλογος στ. 1-191.....	9
Πάροδος στ. 192-436	23
Α΄ Επεισόδιο στ. 437-575.....	39
Επιπάροδος – Β΄ Επεισόδιο στ. 576-1219.....	49
Α΄ Στάσιμο στ. 1220-1285	87
Γ΄ Επεισόδιο στ. 1286-1424.....	93
Β΄ Στάσιμο στ. 1425-1499	102
Δ΄ Επεισόδιο στ. 1500-1592	109
Γ΄ Στάσιμο στ. 1593-1652	117
Έξοδος στ. 1653-1870	123
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΤΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	139
ΛΕΞΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΗΣ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑΣ.....	140
ΛΕΞΙΚΟ ΟΡΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ	142
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ	145

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α').

BIBΛΙΟΣΗΜΟ

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.